

بررسی مواجهه شغلی با خون و مایعات بدن بیماران و عوامل مرتبط با آن در پرسنل شاغل در بیمارستان شهدای عشایر شهر خرم آباد

خاطره عنبری^۱، کورش قنادی^۲، محمدرضا ناظر^۳، فردیس درتاج^۴، عباس مهدویان^۴
۱- گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم آباد، ایران.
۲- گروه داخلی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم آباد، ایران.
۳- پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم آباد، ایران.
۴- دانشجوی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم آباد، ایران.

یافته / دوره چهاردهم / شماره ۵ / زمستان ۹۱ / مسلسل ۵۴

چکیده

دریافت مقاله: ۹۱/۲/۲۰ ، پذیرش مقاله: ۹۱/۱۰/۱۸

* مقدمه: پرسنل رشته‌های مختلف پزشکی به اقتضای حرفه خود، همواره در معرض آلودگی با خون و مایعات بدن بیماران هستند. هدف این مطالعه بررسی مواجهه شغلی با خون و ترشحات بیماران در پرسنل بیمارستان شهدای شهر خرم آباد بوده است.

* مواد و روش‌ها: در این مطالعه مقطعی، در طی سالهای ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ کلیه پرسنل شاغل در بیمارستان شهدای عشایر که با خون و سایر ترشحات بدن بیماران مواجهه یافته بودند، مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای شامل ویژگی‌های جمعیت شناختی افراد مواجهه یافته، علل مواجهه، راه مواجهه، منبع مواجهه و وضعیت واکسیناسیون هیپاتیت B بود. اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی و آزمون دقیق فیشر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

* یافته‌ها: در فاصله زمانی ذکر شده، ۸۰ نفر از پرسنل بیمارستان با خون و ترشحات بیماران مواجهه یافته بودند. بیشترین مواجهه یافتگان پرستاران (۳۲/۵٪) و سپس دانشجویان (۲۰٪) و کارورزان پزشکی (۱۱/۳٪) بودند. بیشترین مواجهه در بخش اورژانس (۴۱/۳٪) رخ داده بود. در ۹۶/۳٪ موارد مواجهه از طریق پوست بود و اکثر موارد مواجهه (۵۲/۵٪) در شیفت صبح گزارش شده بود. بیشترین علت مواجهه رگ گیری (۲۶/۳٪) و غلاف کردن سوزن (۲۲/۵٪) بود. منبع آلودگی در ۵۶/۳٪ موارد نامشخص بود. بین علل مواجهه با ترشحات بیماران بر اساس جنس و نوع حرفه فرد تفاوت آماری معناداری دیده شد ($P < 0/05$).

* بحث و نتیجه‌گیری: آموزش شیوه‌های پیشگیری از مواجهه با ترشحات بیماران همراه با استفاده از وسایل حفاظتی و تقویت سطح مهارت‌های بالینی پرسنل بیمارستانی، می‌تواند در پیشگیری از مواجهه‌های شغلی در بیمارستانها نقش بسزایی داشته باشد.

* واژه‌های کلیدی: مواجهه شغلی، کارکنان مراقبت سلامت، بیمارستان شهدای عشایر، ترشحات بدن بیماران.

آدرس مکاتبه: خرم آباد، بیمارستان شهدای عشایر، دپارتمان آموزش بالینی

پست الکترونیک: koroush.ghanadi@gmail.com

مقدمه

ارائه خدمات درمانی به بیماران همواره پرسنل بیمارستانی و ارائه دهندگان خدمات سلامت را در معرض مواجهه با عوامل بیماریزای مختلف به‌ویژه پاتوژن‌های منتقله از راه خون و سایر ترشحات آلوده بدن بیماران قرار می‌دهد (۱). بر اساس نتایج مطالعات مختلف انجام شده در سطح جهان بروز سالانه مواجهه شغلی با عوامل بیولوژیک از جمله هیپاتیت B، هیپاتیت C و HIV از ۰/۷۸ تا ۵/۱۵ نفر به ازاء هر ۱۰۰ پرسنل بیمارستانی متغیر می‌باشد (۲،۳). از کل ۳۵ میلیون کارکنان مراقبت سلامت در سطح جهان، ۳ میلیون نفر مواجهه شغلی با خون و سایر ترشحات بالقوه آلوده بیماران را در هر سال تجربه می‌کنند که از این تعداد، ۲ میلیون نفر با هیپاتیت B، ۰/۹ میلیون نفر با هیپاتیت C و ۱۷۰ هزار نفر با ویروس HIV مواجهه می‌یابند (۴).

پرسنل شاغل در اتاق عمل، بخش اورژانس و آزمایشگاه‌ها ریسک افزایش یافته‌ای از مواجهه با این پاتوژن‌ها را داشته و اغلب این عوامل بیولوژیک تهدید بزرگی برای سلامت این افراد محسوب می‌شوند (۵). این تجربیات از یک سو موجب ترس، اضطراب و استرس‌های روحی برای پرسنل درمانی شاغل در بیمارستانها شده و از سوی دیگر منجر به تحمیل هزینه‌های گزاف بر سیستم‌های مراقبتی و درمانی خواهد شد (۶).

اغلب صدمات ناشی از مواجهه‌های شغلی به دنبال خون‌گیری و پوشاندن سرسوزن‌ها رخ می‌دهد. مرکز مدیریت بیماری‌ها تخمین زده که ۸۰٪ این صدمات قابل پیشگیری می‌باشند (۷). از جمله اقدامات پیشگیرانه می‌توان به واکسیناسیون پرسنل علیه هیپاتیت B، استفاده از گان، دستکش و سایر وسایل محافظتی در حین انجام کار، آموزش پرسنل بیمارستانی در خصوص پیشگیری از وقوع آسیب‌های شغلی، استفاده از تجهیزات با ایمنی بالا در بیمارستان‌ها و

همچنین تقویت نظام مراقبت، ثبت و گزارش موارد مواجهه در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی اشاره کرد. با توجه به موارد ذکر شده و اهمیت پیشگیری از مواجهه‌های شغلی در پرسنل حرفه‌های مختلف پزشکی و نیز با در نظر گرفتن این موضوع که این تماس‌ها از جدی‌ترین راه‌های آلودگی به عوامل بیماریزای بیولوژیک منتقله از راه خون محسوب می‌شوند، این مطالعه با هدف بررسی مواجهه شغلی با خون و سایر ترشحات بیماران و عوامل مرتبط با آن در پرسنل شاغل در بیمارستان شهدای عشایر شهر خرم‌آباد انجام شده است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه مقطعی بر روی کلیه پرسنل بیمارستان آموزشی شهدای عشایر شهر خرم‌آباد اعم از پزشکان، پرستاران، بهیاران، پرسنل آزمایشگاه و اتاق عمل، دانشجویان پزشکی، پرستاری و سایر دانشجویان و خدمه بیمارستان که در طی سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ با خون و سایر ترشحات بیماران مواجهه داشته‌اند انجام شده است. روش نمونه‌گیری بصورت سرشماری بود و اسامی افراد مواجهه یافته در این مقطع زمانی از مرکز ثبت و کنترل بیماری‌های واگیر بیمارستان استخراج گردید که تعداد کل افراد مواجهه یافته، ۸۰ نفر بود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این مطالعه پرسشنامه‌ای حاوی اطلاعات دموگرافیک افراد مواجهه یافته، شغل، نوع شیفت کاری، بخش محل خدمت، علت مواجهه، راه مواجهه، منبع آلودگی و سابقه واکسیناسیون علیه هیپاتیت B بوده است.

این مطالعه با صدور مجوز مسئولین بیمارستان انجام شده و به لحاظ رعایت مسائل اخلاقی، اطلاعات افراد مواجهه یافته بدون اطلاع از نام و نام خانوادگی ایشان در پرسشنامه‌ها ثبت گردید. بعد از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی (نسبت‌ها و درصد‌های فراوانی) توصیف گردید. جهت

جدول ۱- فراوانی مواجهه با خون و سایر ترشحات بدن بیماران در پرسنل شاغل در بیمارستان عشایر خرم‌آباد بر حسب شغل و بخش محل خدمت

شغل	تعداد(درصد)	بخش محل خدمت	تعداد(درصد)
پزشک	۵(۶/۳)	اورژانس	۳۳(۴۱/۳)
پرستار	۲۶(۳۲/۵)	داخلی	۱۶(۲۰)
بهیار	۳(۳/۸)	جراحی	۶(۷/۵)
پرسنل آزمایشگاه	۱(۱/۸)	عفونی	۴(۵)
دانشجویان رشته های مختلف	۱۶(۲۰)	ICU	۳(۳/۸)
کارورزان پزشکی	۹(۱۱/۳)	CCU	۱(۱/۳)
خدمات	۸(۱۰)	اتاق عمل	۱۶(۲۰)
سایر موارد	۱۲(۱۵)	آزمایشگاه	۱(۱/۳)
جمع	۸۰(۱۰۰)	جمع	۸۰(۱۰۰)

جدول ۲- فراوانی مواجهه با خون و سایر ترشحات بدن بیماران در پرسنل شاغل در بیمارستان عشایر خرم‌آباد بر حسب علت مواجهه و منبع آلودگی

علت مواجهه	تعداد(درصد)	منبع آلودگی	تعداد(درصد)
پاشیدن مایعات	۳(۳/۸)	هیپاتیت B	۱۱(۱۳/۸)
جمع آوری زباله	۸(۱۰)	هیپاتیت C	۱(۱/۳)
بخیه زدن	۱۴(۱۷/۵)	HIV	۱(۱/۳)
غلاف کردن سوزن	۱۸(۲۲/۵)	هیپاتیت B و هیپاتیت C	۳(۳/۸)
رگ گیری	۲۱(۲۶/۳)	هیپاتیت B و HIV	۸(۱۰)
وسایل جراحی	۱(۱/۳)	هیپاتیت C و HIV	۱۲(۲/۵)
تزریقات	۱۴(۱۷/۵)	هیپاتیت B و هیپاتیت C و HIV	۹(۱۱/۳)
سایر موارد	۱(۱/۳)	نامشخص	۴۵(۵۶/۳)
جمع	۸۰(۱۰۰)	جمع	۸۰(۱۰۰)

بحث و نتیجه‌گیری

پرسنل پزشکی همواره در معرض تهدیدهای شغلی ناشی از مواجهه با عوامل بیولوژیک منتقله از راه خون و سایر ترشحات بالقوه آلوده بیماران قرار دارند. در این مطالعه ۸۰ پرسنل مواجهه یافته با مایعات بدن بیماران در بیمارستان شهدای عشایر خرم‌آباد مورد بررسی قرار گرفتند. میانگین سنی بیماران ما ۲۹/۸ سال بود که این موضوع بیانگر نقش تجربه حرفه‌ای در بروز مواجهه‌های شغلی می‌باشد. همچنین بیشترین افراد مواجهه یافته در مطالعه ما پرستاران شاغل در بیمارستان

بودند که این یافته با نتایج مطالعه حدادی و همکاران در تهران (۶) و مطالعه پنگ^۱ و همکاران در استرالیا (۸) همخوانی دارد.

در این مطالعات نیز بیشترین مواجهه یافتگان پرستاران بودند. در مطالعه پارزاتو^۲ و همکاران در لهستان نیز میزان مواجهه در پرستاران (۴/۴۵٪) کل موارد مواجهه در پرسنل بیمارستانی بوده‌است (۹). با توجه به آنکه پرستاران بیشترین

1. Peng

2. Pars

بیمار و نیز سعی در فرستادن سریع بیماران به بخش‌ها، ممکن است توجه به رعایت اصول ایمنی در انجام کارها کمتر باشد.

علاوه بر آن حجم بالای بیماران در اورژانس و کم بودن تعداد پرسنل پرستاری این بخش و خستگی آنها در این مطالعه بالاتر بودن میزان مواجهه در اورژانس را توجیه می‌نماید. از نظر علت مواجهه در بررسی ما، بیشترین علت مواجهه رگ‌گیری و غلاف‌کردن سوزن به دنبال تزریق بود. در مطالعه صالحی و همکاران^۳ در افغانستان ۴۶/۳٪ موارد مواجهه به علت غلاف

کردن مجدد سوزن رخ داده بود (۵). در مطالعه دیگر در چین نیز رگ‌گیری و غلاف‌کردن سوزن به عنوان یکی از علل مهم ایجاد آسیب‌های ناشی از سوزن در نظر گرفته شده است (۱۴).

بنابراین تهیه تجهیزات با سطح ایمنی بالا و با کیفیت

بهتر برای بخش‌های مختلف بیمارستان و نیز آموزش پرسنل در خصوص دفع صحیح سوزن‌ها و عدم سرپوش‌گذاری مجدد و همچنین اجتناب از درخواست آزمایش بدون اندیکاسیون واضح که منجر به خونگیری‌های غیر ضروری می‌شود، می‌تواند آسیب‌های حین خونگیری را به حداقل برساند. در خصوص منبع آلودگی در مطالعه ما در ۵۶/۳٪ موارد منبع آلودگی نامشخص بود. در مطالعه فالآگاس^۴ و همکاران در یونان نیز منبع آلودگی در ۴۶/۷٪ موارد نامشخص گزارش شده است (۱۵).

در مجموع به نظر می‌رسد که سیستم‌های مراقبتی، ثبت و گزارش‌دهی موارد مواجهه شغلی در بیمارستان‌ها دارای نواقص جدی بوده و کم گزارش‌دهی در اغلب آسیب‌های ناشی از سوزن در اکثر مراکز درمانی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه دیده شده و برآورد می‌شود تعداد موارد آسیب واقعی

پرسنل کادر درمانی بیمارستان‌ها را تشکیل می‌دهند، بالاتر بودن درصد مواجهه یافتگان در این گروه شغلی قابل انتظار است. بنابراین لازم است که تمهیدات مناسبی برای حفاظت از کادر پرستاری در برابر آسیب‌های شغلی انجام شود. رعایت تناسب تعداد پرستاران به ازاء تعداد بیماران بستری شده و توزیع صحیح آنها در بخش‌های مختلف بیمارستان از جمله این اقدامات می‌باشد.

همچنین بر اساس نتایج مطالعه حاضر، درصد قابل ملاحظه‌ای از مواجهه‌ها در شیفت صبح اتفاق افتاده بود که این نتایج با نتایج مطالعه بیلسکی^۱ و همکاران در لهستان (۱۰) و خالویی و همکاران در کرمان همخوانی دارد (۱۱). در این مطالعات میزان مواجهه در شیفت‌های صبح به ترتیب (۴۲٪) و (۳۷/۷٪) بوده است که بیشتر بودن میزان مواجهه در شیفت صبح، پیامد بیشتر بودن حجم کار پرسنل، تعداد بیماران و آزمایشات درخواست شده و نیز بیشتر بودن میزان خونگیری‌ها می‌باشد.

از نظر مکان مواجهه بیشترین موارد مواجهه در این مطالعه در بخش اورژانس بیمارستان رخ داده بود و بعد از آن بخش‌های داخلی و جراحی بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده بودند. در مطالعه جهان^۲ و همکاران در عربستان ۴۶/۸٪ موارد مواجهه، در بخش‌ها و ۱۳/۸٪ در اورژانس بوده است از این نظر با مطالعه ما تطابق ندارد (۱۲). همچنین در مطالعه‌ای در سنگاپور بیشترین موارد مواجهه در بخش داخلی (۳۵/۳٪) و بعد از آن بخش جراحی (۲۶/۸٪) و اتاق عمل (۱۲/۲٪) بوده است (۱۳). علت اختلاف در نتایج می‌تواند بدلیل تفاوت در سیستم‌های مختلف بیمارستانی چه به لحاظ ایمنی تجهیزات و وسایل و چه از نظر سطح مهارت پرسنل آنها باشد. در هر حال در اورژانس بعلاوه ماهیت این بخش و تعجیل در انجام کارهای بیماران و مشکلات ناشی از حضور همراهان

1. Bilski

2. Jahan

3. Salehi

4. Falagas

اقدامات مورد تأکید است و بالاخره تکمیل دقیق پرونده‌های بهداشتی پرسنل، تهیه کارت بهداشت برای آنها و اقدامات حمایتی بعد از آسیب از جمله فراهم کردن اقدامات تشخیصی و درمانی مناسب می‌تواند پیامدهای ناشی از این صدمات را کاهش دهد.

تشکر و قدردانی

در پایان نویسندگان این تحقیق بر خود لازم می‌دانند که از کلیه پرسنل زحمت‌کش مرکز کنترل بیماری‌های واگیر بیمارستان عشایر که در انجام این تحقیق ما را یاری نمودند مراتب سپاس خود را ابراز دارند.

ناشی از سوزن بیشتر از ۱۰ برابر آسیب‌هایی که سیستم‌های مراقبتی بیمارستان‌ها گزارش می‌دهند، باشد (۱۶). بنابراین جهت پیشگیری از آسیب‌های شغلی در کادر درمانی بیمارستان‌ها لازم است آموزش‌های لازم در خصوص جنبه‌های پیشگیری از آسیب‌های شغلی و رعایت اصول ایمنی و استانداردهای همه‌جانبه برای این افراد در نظر گرفته شود. همچنین تأکید به استفاده از وسایل محافظتی به‌ویژه هنگام انجام اقدامات تهجمی، نظافت و جمع‌آوری وسایل بیمار باید مورد توجه واقع شود. از سوی دیگر تقویت مهارت‌های عملی پرسنل بیمارستانی، تأمین نیروی انسانی مراکز درمانی بر اساس استانداردهای موجود و توجه به انجام واکسیناسیون پرسنل علیه هیپاتیت B و انجام سرولوژی بعد از آن و همچنین تقویت نظام مراقبت و گزارش‌دهی جاری در بیمارستان‌ها از سایر

References

- Gailiene G, Cenen kiene R. Professional biological risk factors of health care worker. *Medicina*. 2009;45(7):530-536.
- Elder A, Paterson C. sharp injuries in UK health care: a review of injury rate, viral transmission and potential efficacy of safety devices. *Occup Med*. 2006;56(8):566-74.
- Maccannel T, Laramie AK, Gomaa A, Peiz JF. Occupational exposure of health care personnel to hepatitis B and hepatitis C; prevention and surveillance Strategies. *Clin liver Dis*. 2010;14(1):23-36.
- Moges T, Takele T. Epidemiology of needlestick injuries among health-care workers in Awassa city, southern Ethiopia. *Tropical Doctror*. 2010;40:111-113.
- salehi AS, Garner P. Occupational injury history and universal per cautions awareness: a survey in Kabul hospital staff. *BMC infectious disease*. 2010; 10:19-23.
- Hadadi A, Afhami SH, Karbakhsh M, Hajabdoulbaghi M, Rasoolinejad M, Emadi H,etal. Epidemiological determinants of occupational exposure to HIV, HBV and HCV in health care workers. *Tehran University Medical Journal*. 2007;65(9):59-66. (In Persian)
- kosgeroglu N, Ayranci U, Vardareli E, Pincer S. occupational exposure to hepatitis infection among Turkish nurses: frequency of needle exposure, sharps injuries and vaccination. *Epidemiol Infect*. 2004; 132(1):27-33.
- Peng Bi, Tully PJ, Boss k, Hiller JE. Sharp injury and body fluid exposure among health care workers in an Australian tertiary hospital. *Asia pac J public Health*. 2008; 20(2):139-147.
- Parszuto J, Jaremin B, Bardoń A, Obuchowska A. Occupational HBV and HCV infections among health care workers. *Med Pr*. 2012;63(4):441-452.
- Bilski B. Needlestick injuries in nurses. *Int J occup Med* . 2005;18(3):251-254.
- Khalooei A, Iranpoor A, Hamzavinejad S, Rahmanian K. Study on Epidemiology of Needle Stick Injury Among Nursing Personnel of Kerman. *Journal of Jahrom University of Medical Sciences*. 2010;7(3):43-49.(In Persian)
- Jahan S. Epidemiology of needlestick injuries among health care workers in secondary care hospital in Saudi Arabia. *Ann Saudi Med*. 2005;25:233-238.
- Ng Ln, Lim Lh, Chan Yh, Bin Bachok D. Analysis of sharps injuries occurrences at a hospital in Singapore. *Int J Nurs*. 2002; 8: 274 - 81.
- Pihipps W, Honghong W, Min Y, Buryess J, pellico L, Watkins CW, etal. risk of medical sharp injuries among chinese nurses. *Am J infect control*. 2002;30:277-282.
- Falagas ME, Karydis L, Kostogiannou L. Percutaneous exposure incidents of the health care personnel in a newly founded tertiary hospital: a prospective study. *plos one*. 2007;2(2):194-199.
- Frijstien G, Zaaier H.L. Needlestick injuries and infectious patients in a major academic medical center from 2003 to 2010. *The Netherland Journal of medicine*. 2011; 69(10):465-468.